

20 anos do Prestige: que foi daquel chapapote?

Fins Eirexas*

No 2022 cumpríronse 20 desde que un petroleiro fendía e afundía perante as nosas costas e liberaba a súa carga sobre o ecosistema natural e social de Galiza. O que aconteceu despois xa é historia, mais como lle foi á nosa natureza? Que fica por facer e que foi daquel chapapote?

Baldes cheos de chapapote recollido en Muros · Ramsés Pérez

Os impactos da vertedura sobre os ecosistemas naturais fóronse diluíndo co tempo, de xeito que tal como apuntaron diversos estudos sectoriais, a produtividade biolóxica case recuperou os niveis previos á catástrofe apenas 5 anos despois. Porén, o balance elaborado naquela altura en base ao rexistro de recollida de animais petroleados e aos datos científicos que existen a nivel mundial, indicaba que a mortalidade efectiva-estimada atinxiu 125.000-300.000 aves, 337-841 tartarugas, 33-84 cetáceos, 11-28 lobos mariños, 18-46 lontras e 1 *Homo sapiens*, Man, o alemán de Camelle. As poboacións dalgunhas aves peláxicas en Galiza como o arao dos cons non se recuperaron despois do Prestige, e considéranse actualmente extintas.

Asemade, o fuel chegou a penetrar en 1 Parque Nacional, 1 Parque Natural, 20 LICs (lugares de interese comunitario), e 6 ZEPAs (zonas de especial protección de aves). Nestes espazos resultaron tamén afectadas comunidades vexetais que caracterizan 20 hábitats terrestres protexidos pola Directiva de Hábitats, algúns moi escasos e sensíbeis como os diferentes tipos de dunas e depósitos mareais. Con estes datos e tendo como referencia outras mareas negras históricas, a do Prestige pode considerarse coma unha das peores a nivel mundial, por número de especies e espazos naturais afectados.

A día de hoxe aínda seguen a aparecer periodicamente manchas de chapapote identificadas como procedentes

do vertido do Prestige, mobilizadas polas marusías dende vellos acúmulos en fondos ou puntos de difícil acceso na costa. Alén disto, hai tamén un fondo de contaminación por hidrocarburos procedente das verteduras (fortuítas ou intencionadas) dos buques, os denominados sentinazos, que á marxe das mareas negras periódicas, constitúen a principal fonte da contaminación por hidrocarburos na costa.

As modificacións legislativas introducidas por Europa para loitar contra a contaminación mariña por hidrocarburos producíronse como consecuencia de eventos catastróficos, nomeadamente os accidentes do Erika e do Prestige. Hai, pois, unha preocupante tendencia a abordar a cuestión da protección dos océanos a golpe de sinistro, o que apunta, como pouco, a unha falla de dilixencia dos poderes públicos en adiantarse ás posibles consecuencias doutra catástrofe para o medio mariño, indefenso perante as incidencias do tráfico comercial marítimo.

Polo que atinxe a Galiza, 10 anos após o Prestige, en 2012, a Xunta aprobaba o plano CAMGAL (Plano territorial de continxencias por contaminación mariña accidental de Galiza). Porén, a análise de riscos que fixo o documento era preocupantemente incompleta: carecía, por exemplo, de información crítica para valorar a respecto dos sentinazos, a súa localización, frecuencia e perigosidade. O CAMGAL determinaba tamén que as verteduras

contaminantes procedentes de terra “non representan un risco importante de contaminación”. En consecuencia non identificaba os posibles focos, nin as actividades ou industrias potencialmente perigosas e contaminantes radicadas no litoral. Como ramo, o CAMGAL, desouvin-do a Directiva 2009/17/CE (relativa ao establecemento dun sistema comunitario de seguimento e información sobre o tráfico marítimo) tampouco designaba os portos refuxio ao que poder trasladar un buque accidentado. Será dende Madrid, como cando o Prestige, que decidan a que lugares entre os 1.500 km de costa galega levarán os barcos en apuros.

Que foi do chapapote recollido nas praias?

E que foi do chapapote (90.000 toneladas de restos) recollido nas praias pola xente do mar e os milleiros de voluntarios e voluntarias? O tratamento dos refugallos do Prestige é un asunto escuro e sen resolver mesmo 20 anos despois da catástrofe. Unhas 10.000 toneladas fican aínda sen tratamento “almacenadas” nunha antiga balsa de pluviais do DDS 1 (depósito de seguridade 1) das instalacións de SOGARISA nas Somozas.

Dende ADEGA tentamos seguirlle a pista ao proceso de tratamento das 90.000 toneladas de refugallos do Prestige recollidas na costa. Deste conxunto, 60.000 foron almacenadas en SOGARISA, 20.000 en Cerdeda e outras 10.000 “en diferentes puntos”. Os datos oficiais e as informacións de prensa sobre o destino destes refugallos foron contradictorios e non só non aclararon determinados aspectos do proceso de “tratamento”, senón que sementaron dúbidas sobre a súa viabilidade e mesmo legalidade. Coas informacións recompiladas por diversos medios puidemos reconstruír a cronoloxía do que aconteceu con eses refugallos:

A finais de 2005 aínda non se iniciara o tratamento destes restos, unhas 80.000 t segundo responsábeis de SOGARISA, que prevían comezar a facelo a principios de 2006. SOGARISA estimaba daquela o custo en 24,5 millóns de €. No outono de 2006 iniciouse o tratamento das primeiras 20.000 t almacenadas en Cerdeda mediante unha planta móbil. En novembro deste ano había aínda 60.000 t sen tratar en SOGARISA (As Somozas), o 75% das 80.000 alí almacenadas.

En 2007 a Xunta anunciou que o tratamento doutras 60.000 t en SOGARISA comezaría en xullo dese ano e apuntaba como razóns do retraso “causas políticas e administrativas”.

En abril de 2008 publicitouse que SOGARISA procesou outras 30.000 das 60.000 t restantes nas balsas. Agardaban rematar o proceso a principios de 2009. En novembro de 2008, SOGARISA anunciou que xa tratara 66.000 t, 46.000 das balsas nas Somozas e 20.000 en Cerdeda, das 82.000 almacenadas, polo que faltaban unhas 16.000 t por procesar, operación que prevían rematar en marzo de 2009. Os custos da reciclaxe e tratamento ascenderían a 22 millóns de € (2,5 millóns menos do anunciado en 2005). Tamén en novembro de 2008, un vídeo corporativo de Ferrovial (que daquela participa con capital en SOGARISA) sobre o proceso de reciclado dos refugallos do Prestige, informaba que SOGARISA tiña capacidade para procesar unhas 20 t ao día. Facendo os cálculos para 60.000 t dende xullo de 2007 a razón de 20 t dia-

Xestión dos restos de fuel do Prestige na planta de Sogarisa, nas Somozas · Arquivo ADEGA

Mariñeiro no peirao de Muros manipula o chapapote sen ningunha medida de protección · Ramsés Pérez

Restos de fuel do Prestige almacenados na planta de Sogarisa, nas Somozas · Arquivo ADEGA

rias, o proceso remataría en 8,2 anos (traballando 365 días por ano), isto é, en outubro de 2015!

A finais de 2009 ADEGA denunciaba que aínda faltaban por tratar outras 10.000 t de refugallos do Prestige nas Somozas. Nunha información de prensa, a administración afirmou que o retraso se debía á falla de fondos. Apuntaba tamén que SOGARISA podía tratar unhas 20 t por hora, cando un ano antes o vídeo de Ferrovial dicía que eran 20 t por día.

O chapapote tinguu de negro a costa galega · Archivo ADEGA

En novembro de 2011 a Xunta volvía recoñecer que faltaban por tratar 10.000 t nas Somozas, froito, segundo o daquela conselleiro de Medio Ambiente Agustín Hernández, do material que chegou a SOGARISA “dende diferentes puntos”. Como o proceso estaba orzamentado en 22,4 millóns de € (é a terceira cifra distinta que se ofrecía) para 80.000 t, semellaba que non había cartos para tratar estas 10.000 t que o conselleiro pretendía que asumira o Estado (daquela a ministra era Elena Espinosa) e que a Xunta tiña “adecuadamente almacenadas” nas Somozas.

A daquela vixente Lei 22/2011 de residuos e solos contaminados obrigaba a tratar estes refugallos nun prazo máximo de 6 meses... E xa van alá 20 anos.

Durante este tempo ADEGA denunciou en diversas ocasións a confusión e as contradicións nos resultados do proceso de tratamento dos refugallos do Prestige. Nun informe interno de SOGARISA, a empresa indicaba que as 80.000 t recollidas “eran unha mistura moi complicada composta por: 60% de area; 20% de auga; 12% de plásticos e 8% de fuel”. Polo tanto, sobre un total de 80.000 t teríamos 9.600 de plásticos e 6.400 de fuel. En canto aos resultados do tratamento, aos que SOGARISA denomina “subprodutos”, valorizáronse como combustíbel (isto é, incineráronse) 482 t de hidrocarburos -fuel-, e 975 t de plásticos.

Deste xeito, sobre as cantidades iniciais de cada un destes materiais, temos que só se “valorizaron” o 7,5% do fuel e o 10,2% dos plásticos. Onde foron o resto do fuel e dos plásticos? Excluindo a auga evaporada e as areas e arxilas valorizadas, quedarían dúas fraccións: lamas non valorizábeis e voluminosos non valorizábeis. Segundo a empresa, estas dúas fraccións foron a “eliminación” en depósito de seguridade, é dicir, ao vertedoiro de refu-

Chapatote nunha praia da zona de Muros · Ramsés Pérez

gallos perigosos. Quizais esas lamas non valorizábeis contiveran a maior parte dos hidrocarburos restantes hidrocarburos e os “voluminosos” unha mestura de plásticos e hidrocarburos, xunto con outros residuos... Probabelmente nunca o saberemos.

Así pois, e excluindo a auga (que non se pode dicir que se valorizara), aconteceron dous tipos de valorización:

- Reciclaxe de areas e arxilas: $18406 + 14430 = 32836$ t. Inicialmente había $80.000 \times 0,6 = 48.000$ t de area (incluídas aquí as arxilas, enténdese). Desta forma, a recuperación de inertes foi do 68,4% dos iniciais, equivalente a un 41% do residuo total.

- Incineración do 7,5% do fuel, e o 10,2% dos plásticos, equivalente a un 1,8% do refugallo total. Se consideramos que estes últimos eran o verdadeiro residuo, en conxunto “valorizouse” un 9,1% destes, mentres que o 90,9% restante de plásticos + fuel foron ao vertedoiro.

Como se ve, e contrariamente ao indicado por SOGARISA e publicitado pola Xunta, só o 9,1% dos plásticos e fuel, os verdadeiros refugallos, tiveron “unha nova vida”. O resto, xunto con máis da metade das areas e arxilas, foron... a vertedoiro! Todo isto despois de 20 anos e máis de 22 millóns de € (ou 24, dependendo das fontes) de cartos públicos.

Hoxe, 20 anos despois, seguen sen tratamento 10.000 t de refugallos daquela catástrofe que fican almacenadas en balsas por SOGARISA, nas Somozas, agardando a que o Estado e a Xunta se poñan de acordo para investir os aproximadamente 3 millóns de € que custaría o proceso.

20 anos poden non ser nada, ou selo todo. Mais que ficou hoxe de todo aquilo? Pois, aliás dese chapapote pertinaz que de cando en vez aparece nas praias para lembrarnos que o Prestige non será o último, e desas 10.000 toneladas guindadas baixo a alfombra nas Somozas, o que ficou foi unha sensación. Un sentimento, fundamentado en feitos e experiencias, de que outro Prestige pode ser posíbel en calquera momento. Porque a xestión dos riscos non está á altura das posíbeis consecuencias dun novo accidente, e porque as súas causas, maiormente estruturais, persisten.

*Fins Eirexas. Secretario técnico de ADEGA